

Joaquim Amat-Piniella

Visat núm. 16

(octubre 2013)

par Sara Serrano Valenzuela

«Els meus personatges són escleròtics i esgrogueïts com les escriptures que copio durant vuit hores cada dia, els meus ambients fan pudor de floridura i de pols, les meves idees vénen a ser pèssimes reproduccions del que he llegit de nits amb ulls envermellits de fatiga, les meves situacions no són altra cosa que el magre fruit dels meus horitzons limitats.»

Es commemora aquest any el centenari del naixement de Joaquim Amat-Piniella, nascut a Manresa el 1913. Conegut sobretot per la seva novel·la *K. L. Reich*, l'escriptor encara espera, d'una banda, que li fem memòria com a gran figura de les lletres catalanes i, de l'altra, que recordem tota la seva trajectòria en el món cultural del seu segle.

Si ens remuntem als anys trenta, Amat és un home compromès amb el seu temps que forma part del grup d'intel·lectuals de la ciutat amb voluntat d'aportar idees noves i trencar amb el caràcter conservador dels cercles culturals. Ho proven els fets que, el 1932 i fins a l'esclat de la Guerra Civil, sigui secretari de l'alcalde de Manresa o el nombre de cent articles publicats en diferents plataformes. *Ombres al calidoscopi* (1933) és el primer títol que publicarà, sota el qual s'apleguen retrats fruit de la barreja de cinisme, sàtira i fredor que arriben a provocar agitació entre els manresans.

Impulsa *Ara* juntament amb d'altres amics, revista i plataforma des d'on promouen diferents actes culturals. També col·labora habitualment en els diaris *El Pla de Bages* i *El Dia* fent crítiques de teatre, música i arts plàstiques, però sobretot de cinema. Alguns dels seus comentaris —recordem, durant els anys trenta— són extrapolables als nostres dies, la qual cosa confirma la *modernitat* de les seves opinions. Per exemple, a favor de la versió original de pel·lícules: «Les veus superposades, estridents, poca soltes i sovint inintel·ligibles dels dobles, ja no fan cap gràcia a ningú [...]. No és possible acceptar una Greta Garbo o un Wallace Beery parlant l'idioma del barri de Lavapiés o el de Triana».

Tota aquesta fervor cultural, però, es veu truncada amb l'arribada de la Guerra Civil. Joaquim Amat-Piniella s'allista voluntàriament a l'exèrcit republicà l'any 1937, i és aleshores que comença un període existencial que s'allargarà fins al 1945: fuig a França el 1939, és mobilitzat com a treballador forçós per la CTE, travessa la frontera suïssa un cop desfeta l'organització, és retornat a França i, no sent reconegut pel govern espanyol, traslladat a Mauthausen —experiència que comparteix amb Pere Vives, Ferran Planes, Josep Hernández i Josep Arnal, reconvertits després en alguns dels personatges de *K. L. Reich*. Amat haurà treballat al magatzem de Mauthausen, a la construcció d'una presa i fins i tot a la pedrera del camp transportant blocs de fins a cinquanta quilos. «L'hora blanca» no arribarà fins al maig de 1945 de la mà de l'alliberament per part de les tropes

americanes.

Instal·lat a Andorra, transcriu els setanta-un poemes de *Les llunyanies, poemes d'exili* (1999, pòstumament), escrits en paper de sac de ciment durant els anys d'estada al camp. És també en aquest moment que cal situar la gestació del text de *K. L. Reich*. El primer capítol de la novel·la és publicat a «Antologia» el 1947, però per trobar a les llibreries l'exemplar amb els disset capítols que l'estructuren caldrà esperar també disset anys. *K. L. Reich* sortirà a la llum primer en espanyol —*Miles de españoles en los campos de Hitler* (1963). N'és l'editor Carles Barral i la traducció és del mateix Amat, corregida i firmada per Baltasar Porcel. Però Joan Sales de seguida s'interessa per l'edició de l'original català, el qual el trobarem publicat al Club dels Novel·listes l'octubre del mateix any.

Els cinquanta són anys de tornada a l'activitat literària, malgrat tot. L'univers obsessiu dels camps de concentració no s'esvaeix, Amat és, amb paraules seves, «un home pessimista però no derrotat». *El casino dels senyors* (1956) reprèn part de l'estil dels primers anys trenta —ironia i defuig el documentalisme. Som davant d'un esperit que pul·lula per aquest espai narrant tota mena de fets públics però també privats, aprofitant la seva condició de fantasma. *Roda de solitaris* (1957) posa la classe popular com a protagonista, la quotidianitat, el tedi i l'anorreament de l'home. Amb *La pau a casa* (1959) es mostren les esquerdes d'una suposada pau que no és altra cosa que aparença, mediocritat, sempre amb un regust irònic.

Aquest fil de quotidianitat i anihilació és tibet fins al final —la infelicitat més crua— amb *La ribera deserta* (1966), que plasma el problema de la comunicació a través d'un triangle amorós. Tot i així, els anys seixanta ja no són un període de gran producció literària, sinó que a mesura que van avançant es va fent més evident la *renúncia* definitiva d'Amat —extrapolable a tots els àmbits. El silenci existencial trencat per uns pocs articles i la direcció de l'Amical de Mauthausen és imminent.

L'escriptor encara espera —dèiem al principi— ser promogut com el que és, un escriptor que caldria situar a primera fila en les lletres catalanes. Cal promocionar-lo al mateix nivell que es promociona Primo Levi a Itàlia o Jorge Semprún a França. Publicar els inèdits, com s'ha fet fa poc amb *Retaule en gris* (2012) i *La clau de volta* (2013), reeditar-ne d'altres i difondre la saviesa de les paraules que ens ha deixat: «Hi havia sota dels que sobrevivíem una muntanya de dolor, una gran muntanya d'injustícia. I damunt dels nostres caps, una teranyina de fe en la humanitat, una feble teranyina que calia reforçar fins a fer-ne un teixit que ens poguéu abrigar per a la resta dels nostres dies».